

*Ռուբեն Օհանջանյան, պ.գ.թ.
ՀԱԻ*

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԶԵՌԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՉԱՓՄԱՆ՝ ԲՈԳԱՐԴՈՒՄԻ ՍԱՆԴՂԱԿԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՅՈՒՐԱՅԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Միջէթնիկ հարաբերություններն ուսումնասիրվում են զանազան մեթոդներով, որոնց տվյալները տեղեկատվական արդի միջոցներով հասանելի են դառնում բազմահազար մարդկանց՝ կարծիքներ ստեղծելով էթնոսների վերաբերյալ, ինչը կարող է ունենալ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային ազդեցություններ: Միջէթնիկ հարաբերությունների ուսումնասիրման ամենատարածված մեթոդներից է՝ 1925 թ. ամերիկացի սոցիոլոգ Է. Բոգարդուսի կառուցած սոցիալական հեռավորության չափման *կոմալյայտիվ* սանդղակը: Դրա հիմքում ընկած է այն գաղափարը, որ սոցիալական որևէ միջավայրում հաղորդակցվելու ցանկությունը վկայում է մարդկանց միջև սոցիալական հեռավորության մասին:

Սոցիալական հեռավորության գաղափարը ձևավորել է Ռ. Պարկը, ով եղել է Գ. Զիմմելի աշակերտը: Հետագայում Է. Բոգարդուսը, ձևակերպելով իր «սանդղակը», դրանում տեղադրեց մարդկային հարաբերությունների 7 ոլորտ, որոնցով որոշվում է՝ կցանկանա արդյոք անձը այլազգի ներկայացուցչի հետ՝ ա) ունենալ ամուսնական, ընտանեկան հարաբերություններ, բ) լինել մոտ ընկեր, գ) լինել հարևան, դ) լինել գործընկեր աշխատավայրում, ե) լինել իր երկրի քաղաքացի, զ) լինել հյուր/գրոսաշրջիկ իր երկրում, է) չի ցանկանում նրան տեսնել իր երկրում: Սանդղակն, ինչպես տեսնում ենք, կառուցված է հանդուրժողականության աստիճանի նվազման սկզբունքով:

Հիմնաբաներ՝ սոցիալական միջավայր, սոցիալական հեռավորություն, կոգնիցիա, էթնիկ դիրքորոշում, էթնիկ կարծրատիպ, կոմունյատիվ սանդղակ:

Բոգարդուսի սանդղակի օգտագործման ընթացքում Նկատված շեղումները

Այս սանդղակը լայնորեն օգտագործվում է առ այսօր՝ սոցիալական գաղափար միջավայրերում և պայմաններում, նպատակ ունենալով բացահայտելու միջէթնիկ հարաբերությունների վրա ազդող գործոնները: Սանդղակը հիմնականում անսխալ է գործում, սակայն սոցիոլոգիական հետազոտություններում նկատվել են որոշ շեղումներ: Մեր երկարամյա հետազոտությունները նույնպես վկայում են, որ էթնիկ դիրքորոշումների ձևավորման վրա տարբեր միջավայրերում կարող են ազդել զանազան գործոններ:

ԽՍՀՄ ԳԱ Ն.Ն. Միկլուխո-Մակկայի անվան ազգագրության ինստիտուտի սոցիոլոգիական հետազոտությունների բաժնում մշակվել էր «ԽՍՀՄ ազգերի զարգացման և մերձեցման սոցիալ-մշակութային պայմանների բարելավման» ծրագիր: Այդ ծրագրի նպատակներից էր՝ նաև միջէթնիկ հարաբերությ-

յունների ուսումնասիրումը, ուստի տեղական պայմաններին համապատասխան որոշ փոփոխություններով հետազոտություններ են իրականացվել ԽՍՀՄ մի քանի հանրապետություններում, այդ թվում՝ ՀԽՍՀ-ում¹։ Այստեղ հետազոտությունն իրականացվել է 1976 թ. Երևանում և 1980-ականներին՝ հանրապետության բոլոր տարածաշրջաններում։ Նյութերի վերլուծությունը չի կորցրել արդիականությունը, քանի որ հնարավորություն է տալիս ճշգրտելու մեթոդաբանական հարցեր։ Ծրագրի հարցաթերթում տեղադրվել էին Բոգարդուսի սանդղակի միայն 2 հաստատումները՝ միջէթնիկ ամուսնությունների և խառնազգ *կոլեկտիվ*ում աշխատելու վերաբերյալ դիրքորոշումները։

Կոմուլյարիվ սանդղակի տրամաբանության համաձայն՝ եթե անձը դրական է վերաբերվում միջէթնիկ ամուսնություններին, ապա նա դրական կվերաբերվի նաև խառնազգ *կոլեկտիվ*ում աշխատանքին, քանի որ ամենասերտ հարաբերություններն ամուսնության ոլորտում են։ Սակայն առաջին իսկ նյութերում Լ.Մ. Դրոբիժևան և Ա.Ա. Սուսկոլովը բացահայտել են շեղումներ։ Որոշ հարցվողներ դրական են վերաբերվել միջէթնիկ ամուսնություններին, մինչդեռ խառնազգ *կոլեկտիվ*ներում աշխատելուն՝ բացասական։

Վերլուծելով Թաթարական Ինքնավար Հանրապետության հետազոտությունների նյութերը՝ Լ. Դրոբիժևան պարզել է դիրքորոշումների ձևավորման գործում որոշ սոցիալ-մասնագիտական, կրթական, տարիքային գործոնների խաղացած դերը։ Նա հանգել է այն եզրակացության, որ երկու դիրքորոշումները լինում են *կոնկրետ* իրավիճակի հետևանք²։ Էստոնիայում իրականացված հետազոտությունների հիման վրա նշվել է, որ խառնազգ *կոլեկտիվ*ում աշխատելու վերաբերյալ դիրքորոշումների ձևավորման վրա ազդում են ղեկավարության հետ հարաբերությունները, աշխատավարձից և աշխատանքի *ռեժիմի*ց բավարարվածությունը³։ Յ. Հարությունյանը գտնում էր, որ խառնազգ *կոլեկտիվ*ում աշխատելու վերաբերյալ դիրքորոշումները ձևավորվում են հոգեբանական տեղակայման *մեխանիզմի* հետևանքով։ Նա բացահայտել է, որ *միգրանտ*ների միջէթնիկ դիրքորոշումների վրա ազդում է նաև նոր վայրում բնակվելու տևողությունը⁴։ Բավական հետաքրքիր եզրահանգում է կատարել Ա. Սուսկոլովը՝ նշելով, որ հոգեբանական տեղակայումը կախված չէ անգամ ձեռնարկությունում առկա որևէ իրական բարդ իրավիճակից⁵։ Այստեղ դեր է խաղում կարծրատիպերի ազդեցությունը։

ՀԽՍՀ-ում իրականացված հետազոտությունների ընթացքում ընդհանուր առմամբ սանդղակն առանց խնդիր էր աշխատում։ Միայն քաղաքատիպ ավան Կալինինոյում (այժմ՝ Տաշիր), որը բազմազգ բնակավայր էր, նկատվեց որոշակի

¹ Հայաստանում հետազոտություններն իրականացրել է ՀԽՍՀ ԳԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի Էթնոսոցիոլոգիայի բաժինը՝ Է.Տ. Կարապետյանի ղեկավարությամբ 1976–1980-ական թթ.։

² Арутюнян 1973, 299.

³ Арутюнян и др. 1979, 101.

⁴ Арутюнян 2016, 147.

⁵ Сусоколов 1973, 78.

շեղում⁶: Հարցվողների 8,1 %-ը բացասաբար էր վերաբերվում խառնագգ *կոլեկտիվ*ում աշխատելուն, իսկ խառնագգ ամուսնություններին՝ դրական⁷:

Հարցաթերթերի նախնական վերլուծությամբ պարզվեց, որ պատասխանների այսպիսի տարբերակները գրանցված են ռուս կանանց շրջանում: Քանի որ հարցաթերթում տեղադրված չէին դրանց պատճառները բացահայտող հարցեր, ուստի ռուս կանանց հետ իրականացվեցին խորին հարցազրույցներ: Կալինինոյի բնակչության բավական մեծ հատված ուներ օժանդակ տնտեսություն, բանջարանոց, անասուն, թռչուններ էին պահում. ըստ էության, բնակավայրին բնորոշ էր գյուղական ապրելակերպը: Գործում էր արձնապատ ամանեղենի գործարան, որն անցել էր տնտեսաշվարկի, և աշխատողները աշխատավարձ ստանում էին թողարկված վերջնական արտադրանքի քանակին համապատասխան: Այդ ձեռնարկությունում աշխատում էին հիմնականում կանայք: Ռուս կանանց հետ իրականացված հարցազրույցների ընդհանրացված պատկերը հիմնականում հետևյալն էր. «հայ կանանց հետ աշխատելը դժվար է»: Աշխատանքի ժամին գալիս են հարևանները կամ բարեկամները՝ տարբեր առիթներով (հավերը, անասունը մտել է ուրիշի բանջարանոցը կամ կորել է, խնդիրներ են առաջացել տանը): «Նրանք թողնում են աշխատանքը և գնում իրենց գործերով»: Փաստորեն, գյուղական ապրելակերպի պատճառով՝ հայ կանայք երբեմն չեն պահել աշխատանքային կարգապահությունը, ինչն, իր հերթին, ազդել է ռուս կանանց աշխատավարձի վրա: Այս դեպքում մենք նորից առնչվում ենք աշխատավարձից անբավարարվածությանը: Սակայն այդ դիրքորոշումը ձևավորվում է սոցիալական և էթնոկենցաղային յուրահատուկ գործոնների ազդեցությամբ, որն այլ բովանդակություն է հաղորդում դիրքորոշմանը, և որով հաստատվում է, որ այս սանդղակի օգտագործման դեպքում հարկ է ի նկատի ունենալ սոցիալական միջավայրի յուրահատկությունները:

Միջէթնիկ ամուսնությունների վերաբերյալ դիրքորոշումները բարդ կառուցվածք ունեն և կարող են տարբերվել զանազան ազգությունների ու սոցիալական շերտերի շրջանում: Օրինակ՝ հայտնի է, որ բազմաթիվ արևելյան ազգեր, հատկապես իսլամ դավանողները, չեն ընդունում միջէթնիկ ամուսնությունները, սակայն երբեմն ընդունելի են համարում ունենալ այլազգի կին, որին հիմնականում իսլամացնում են:

Էթնոսոցիոլոգիական հետազոտություններում միջէթնիկ ամուսնությունների դիրքորոշման վերաբերյալ հարցը ձևակերպվում է այսպես. «Ինչպե՞ս կվերաբերվեիք, եթե Ձեր հարազատներից որևէ մեկն ամուսնանար այլազգի անձնավորության հետ»: Սակայն 1980-ական թթ. հարցաթերթերի պատասխանների տարբերակներում չէր նախատեսվել *կոնկրետացնել* ամուսնության *սուր-*

⁶ Ըստ 1979 թ. մարդահամարի տվյալների՝ Կալինինոյի ազգային կազմն այսպիսի տեսք ուներ. հայեր՝ 61,5 %, ռուսներ՝ 18,6 %, ադրբեջանցիներ՝ 12,1 %, քրդեր՝ 6,6 %, ուկրաինացիներ՝ 0,4 %, հույներ՝ 0,6 %, այլ ազգություններ՝ 0,3 %:

⁷ Օհանջանյան 1984, 41–45: Մոլդովական նյութերում այսպիսի տարբերակը նկատվել է հարցվողների 8,0 %-ի շրջանում: Այդ հետազոտության նյութերը մեզ է տրամադրել Ա.Ա. Սուսոկոլովը, ում հայտնում ենք մեր շնորհակալությունը:

յեկյւններն՝ ըստ սեռային կտրվածքի: 2016–2017 թթ. ՀՀ-ում իրականացված էթնոսոցիոլոգիական հետազոտության նպատակներից էր՝ պարզել նաև միջէթնիկ ամուսնությունների հանդեպ վերաբերմունքը՝ փորձելով սեռային կտրվածքով բացահայտել ամուսնության *սուբյեկտները*: Հարցաթերթում տեղադրվեց պատասխանների երկու տարբերակ. 1. Ինչպե՞ս կվերաբերվեիք, եթե Ձեր ազգության կինն ամուսնանար այլազգի տղամարդու հետ և 2. Ինչպե՞ս կվերաբերվեիք, եթե Ձեր ազգության տղամարդն ամուսնանար այլազգի կնոջ հետ:

Նյութերի տվյալներով բացահայտվեց, որ հարցվողների 5 %-ն ավելի բացասաբար է վերաբերվում այլազգի տղամարդկանց հետ հայ կանանց ամուսնություններին⁸: Այս փաստը ևս ապացուցում է, որ դիրքորոշումները պարունակում են բարդ *կոգնիտիվ* բաղադրիչներ, և միայն սանդղավորման միջոցով հնարավոր չէ պարզել դիրքորոշումների ձևավորման պատճառները:

Կարծրատիպերը՝ որպես էթնիկ հարաբերությունների ցուցիչ

Սանդղակն օգտագործվում է նաև տարբեր փոքր միջավայրերում՝ միջէթնիկ հարաբերությունների ուսումնասիրման նպատակով: Օրինակ՝ 2013 թ. ՌԴ Արխանգելսկի պետական համալսարանի ուսանողության մեջ անցկացվել է հետազոտություն՝ Բոգարդուսի սանդղակի կիրառմամբ: Հարցաթերթում ընդգրկվել են 30 ազգության՝ այդ թվում հայերի վերաբերյալ դիրքորոշումները: Հարցումներին մասնակցել են հումանիտար մասնագիտությունների ուսանողները՝ սոցիոլոգ, լրագրող, գովազդ և հանրային կապեր: Հայերը հայտնվել են 23-րդ հորիզոնականում (4,78 բալլ). նրանց մասին կարծիքները բավական բացասական էին: Այս պատկերը վկայում է, որ անգամ բարձրագույն կրթությունը բավարար պայման չէ՝ բացասական դիրքորոշումները և կարծրատիպերը հաղթահարելու համար:

COVID 19-ի պայմաններում նույնպես իրականացվել են հետազոտություններ. Բոգարդուսի սանդղակի միջոցով չափվել է չորս ազգությունների՝ հունգարացիների, իտալացիների, մոնղոլների և չինացիների հանդեպ վերաբերմունքի աստիճանը Միացյալ Թագավորությունում և Լեհաստանում: Ուսումնասիրության արդյունքում բացահայտվել է, որ համավարակային իրադրության հանդեպ նախապաշարումն ու անհանգստությունը զգայուն են, և որ COVID-ի բռնկումը կարող է հանգեցնել լուրջ սոցիալական հետևանքների՝ մեծացնելով հոգեբանական հեռավորությունը համաճարակից առավել տուժած երկրներից⁹:

Սանդղավորման մեթոդով 1926, 1946, 1956, 1966 թթ. ԱՄՆ-ում իրականացվել են լայնամասշտաբ հետազոտություններ: Հարցումների ընտրանքում ընդգրկված են եղել 40 էթնիկ հանրույթներ, այդ թվում՝ հայ Սփյուռքի ներկայացուցիչները: 1926 և 1966 թթ. համեմատական տվյալները ցույց են տալիս, որ հայերը 16-րդ հորիզոնականից իջել են 20-րդ: Անգամ սանդղակի հեղինակը՝ Բոգարդուսը, նպատակ ունենալով բացահայտելու դիրքորոշումների ձևավորման

⁸ Գալստյան և այլք 2017, 210–211:

⁹ Sorokowski et al. 2020, 1–5.

պատճառները և ուղիները, հարցումներից բացի իրականացրել է հարցազրույցներ: Ահա թե ինչ է գրում նա. «Աղյուսակ 3-ը *հետաքրքիր արդյունքներ է գրանցում, սակայն չի բացատրում արտահայտված հակակրանքի և ոչ մի դիրքորոշման պարճառը: Անձնական փորձի այդ փվյալներն այնքան հետաքրքիր էին, որքան ձևայնացված փվյալները՝ անգույն*»: Նա անդրադարձել է նաև թուրքերի հանդեպ հայերի բացասական վերաբերմունքի պատճառների բացահայտմանը: Պարզվել է, որ հայերը երբեք չեն տեսել գոնե մեկ թուրքի, և այդ բացասական կարծիքները ձևավորվել են ավագ սերնդից, զանազան տպագիր նյութերից, անգամ *միսիոներների* գրառումներից¹⁰:

Ըստ էության, հայերի վերաբերմունքը թուրքերի հանդեպ կարծրատիպային բնույթ ունի: Մարդու հոգեկան ակտիվության անբաժան տարրը գիտելիքներն են (*կոգնիտիվ* մակարդակը), որի դրսևորման ձևերից են կարծրատիպերը: Էթնիկ կարծրատիպը էթնոսների *սխեմայիկ*, ընդհանրացված, հուզական ուղղվածություն ունեցող (դրական կամ բացասական առումով) պատկերն է, որը դրսևորվում է բառերի և բառակապակցությունների տեսքով: Դրանք լայն տարածում ունեն հանրության մեջ և էթնիկ հարաբերությունների ցուցիչ են: Միայն Երևանի հարցումներում գրանցվել են հայերի 157 կարծրատիպեր (*ավարտարենուրիս*), ուսման է՝ 97, վրացիների՝ 76, ադրբեջանցիների՝ 55 կարծրատիպեր (*հետերոսարենուրիս*)¹¹: Դրանց մեջ կային և՛ դրական, և՛ բացասական կարծրատիպեր, որոնք արտացոլում էին հարաբերությունների բնույթը:

Եզրահանգումներ

Միջէթնիկ հարաբերությունների, հանդուրժողականության՝ էթնոս-ցիոլոգիական հետազոտություններում օգտագործվող Է. Բոգարդուսի սանդղակը որոշ դեպքերում շեղումներ է տալիս: Սանդղակում ընդգրկված 7 հաստատումները դիրքորոշումներ են, որոնք տարբեր սոցիալական միջավայրերում կարող են ձևավորվել զանազան գործոնների ազդեցությամբ՝ աշխատանքից, աշխատավարձից, *կոլեկտիվի* ղեկավարության և գործընկերների հետ հարաբերություններից անբավարարվածությամբ, շրջապատում միջէթնիկ հադորդակցության բացասական ազդեցությամբ, էթնիկ ավանդույթներով ևն: Ուստի սանդղակը հարկ է օգտագործել՝ ելնելով *կոնկրետ* միջավայրի յուրահատկությունից:

Միայն սանդղավորման մեթոդով ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս բացահայտելու միմյանց հանդեպ էթնոսների հանդուրժողականության համեմատական գործակիցը, սակայն չի կարող տալ դրա ձևավորման պատճառների բացատրությունը: Ուստի, այդ բացը լրացնելու համար, հարկ է գուգահեռաբար իրականացնել նաև հարցազրույցներ:

Դիրքորոշումներն ունեն *կոգնիտիվ* տարր, որ կարող է հանդես գալ էթնիկ կարծրատիպերի տեսքով: Կարծրատիպերը հարաբերությունների կարևոր

¹⁰ Bogardus 1925, 216–226.

¹¹ Оганджаниян 1989, 50.

ցուցիչներ են, և դրանց ուսումնասիրության միջոցով հնարավոր է բացահայտել հարաբերությունների ձևավորման պատճառները և ուղիները:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԱԼՍՏՅԱՆ և այլք 2017

Գալստյան Մ.Վ., Օհանջանյան Ռ.Ս., Զաքարյան Թ.Զ., Հակոբյան Գ.Լ., Արդիի հայ ընտանիքը փոխակերպվող հասարակությունում, Երևան, «Գիտություն», 2017, 328 էջ:

ՕՀԱՆՋԱՆՅԱՆ 1984

Օհանջանյան Ռ.Ս., Միջանձնային ազգային հարաբերությունների էթնոսոցիոլոգիական ուսումնասիրման մեթոդիկայի հարցի շուրջ // Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1984, № 10, 42–45:

АРУТЮНЯН 1973

Арутюнян Ю.В., Социальное и национальное: Опыт этносоциологических исследований по материалам Татарской АССР, Москва, «Наука», 1973, 331 с.

АРУТЮНЯН и др. 1979

Арутюнян Ю.В., Кахк Ю.Ю., Социологические очерки о советской Эстонии, Таллин, «Периодика», 1979, 160 с.

АРУТЮНЯН 2016

Арутюнян Ю.В., Российские армяне. этносоциологическое исследование, Ереван, «Гитутюн», 2016, 302 с.

СУСОКОЛОВ 1973

Сусоколов А.А., Непосредственное межэтническое общение и установки на межличностные контакты // Советская этнография, 1973, № 5, 73–78.

ОГАНДЖАНИЯН 1989

Оганджаниян Р.С., Некоторые вопросы формирования этнических стереотипов в мононациональной среде // Психологический журнал, 1989, Том 10, № 1, 49–54.

BOGARDUS 1925

Bogardus E.S., Social Distance and its Origins // Journal of Applied Sociology, 1925, № 9, 216–226.

SOROKOWSKI et al. 2020

Sorokowski P., Groyecka A., Kowal M., Sorokowska A., Białek M., Lebuda I., Dobrowolska M., Zdybek P., Karwowski M., Can Information about Pandemics Increase Negative Attitudes Toward Foreign Groups? A Case of COVID-19 Outbreak // Sustainability, 2020, № 12/12, 1–10.

Ruben S. Ohanjanyan, Ph.D.

Institute of Archaeology and Ethnography, NAS of RA

FEATURES OF THE APPLICATION OF THE BOGARDUS SOCIAL DISTANCE MEASUREMENT SCALE

Keywords: social environment, social distance, cognition ethnic attitude, ethnic stereotype, cumulative scale.

Research methods employed in the study of inter-ethnic relations vary significantly. Modern information technologies have made data available to thousands of individuals, shaping their opinions about different ethnic groups. This, in turn, can have significant political, economic, and cultural implications. One commonly used research method for studying inter-ethnic relations is the social distance cu-

mulative scale developed by E. Bogardus, an American sociologist who introduced this scale in 1925.

The fundamental concept behind this scale is as follows: the willingness to engage in social interactions within a particular social environment is an indicator of the existence of social distance between individuals. Based on the extent of the distance, the following questions have been selected for the standardized questionnaire.

1. Would you accept individuals from other nationalities as your spouse or relative?
2. Do you accept individuals from other nationalities as friends?
3. Would you accept individuals from other nationalities as your neighbors?
4. Do you accept colleagues from other nationalities?
5. Can individuals from other nationalities be regarded as fellow citizens in your country?
6. Would you welcome individuals from other nationalities as guests in your country?
7. I prefer not to see them in my country.

The sample of the research study conducted in the United States spanning 1926, 1946, 1956, and 1966 involved the participation of 40 ethnic communities, including the Armenian Diaspora. Comparative analysis of the data collected during the research studies conducted in 1926 and 1966 revealed a shift in the social distance ranking of Armenians, dropping from the 16th place to the 20th. Bogardus attributed this shift to the negative attitudes Armenians held towards Turkish people, despite no direct interactions with them. These negative attitudes had been influenced by accounts from witnesses of the Armenian Genocide. This information was gathered through interviews with survey participants following the scaling process. The author notes that those materials are more interesting, and the standardized data is “colorless”.

In 2013, a study was conducted among students at the Archangelsk State University in the Russian Federation using this method. The questionnaire included 30 nationalities, including Armenians, and participants from various humanities disciplines, such as sociology, journalism, PR, and public relations, took part in the surveys. In that list of ethnic groups, Armenians were ranked 23rd (4.78 points). The results of this research provided evidence that even within specialized fields, ethnic stereotypes were challenging to overcome. These findings underscore the significance of taking ethnic stereotypes into account as a substantial element in shaping attitudes toward other ethnic groups when employing this scale for the study of inter-ethnic relations.

Рубен Самвелович Оганджян, к.и.н.

Институт археологии и этнографии, НАН РА

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ШКАЛЫ БОГАРДУСА, ИЗМЕРЯЮЩЕЙ СОЦИАЛЬНУЮ ДИСТАНЦИЮ

Ключевые слова: социальная среда, социальная дистанция, когниция, этническая установка, этнический стереотип, кумулятивная шкала.

Методы исследования межэтнических отношений значительно разнообразны. Современные информационные технологии сделали данные доступными для тысяч людей, формируя их мнения о различных этнических группах. Это, в свою очередь, может иметь значительные политические, экономические

и культурные последствия. Одним из распространенных методов исследования межнациональных отношений является кумулятивная шкала социальной дистанции, разработанная американским социологом Э. Богардусом, представившим ее в 1925 году.

Основная концепция этой шкалы заключается в следующем: готовность общения в конкретной социальной среде является индикатором социальной дистанции между индивидами. В зависимости от степени этой дистанции, были выбраны следующие вопросы для стандартизированного опросника.

1. Готовы ли вы принимать людей других национальностей в качестве супругов или родственников?
2. Готовы ли вы рассматривать людей других национальностей в качестве друзей?
3. Готовы ли вы принимать людей других национальностей в качестве соседей?
4. Готовы ли вы принимать людей других национальностей в качестве коллег?
5. Готовы ли вы считать людей других национальностей гражданами вашей страны?
6. Готовы ли вы приветствовать людей других национальностей в качестве гостей в вашей стране?
7. Я не хочу видеть их в своей стране.

В исследованиях, проведенных в США в 1926, 1946, 1956 и 1966 годах, в список национальностей были включены 40 этнических общин, включая армянскую диаспору. Сравнительные данные между исследованиями, проведенными в 1926 и 1966 годах, показали, что армяне снизили свой показатель с 16-го на 20-е место. Богардус отмечает, что у армян есть негативное отношение к турецкому народу, хотя личных встреч с ними не было, и это отношение было сформировано на основе рассказов свидетелей армянского геноцида. Данные были получены через интервью с участниками опроса после шкалирования. Автор отмечает, что эти материалы более интересны, чем стандартизированные данные.

В 2013 году было проведено исследование среди студентов Архангельского государственного университета Российской Федерации с использованием этого метода. В список были включены 30 национальностей, в том числе армян, которые оказались на 23-ем месте (4,78 балла). Опросы проводились среди студентов различных гуманитарных областей, таких как социология, журналистика, PR и связи с общественностью. Результаты исследования подтвердили, что довольно сложно преодолеть этнические стереотипы. Результаты подчеркивают важность учета этнических стереотипов как значимого фактора при формировании отношений с другими этническими группами.

Ներկայացվել է՝ 11.02.2025,

գրախոսվել է՝ 18.04.2025,

ընդունվել է՝ 10.07.2025: